

4. Історія української літератури : навч.-метод. посіб. для підготовки до державної атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної та заочної форми навчання / Авт.-упоряд.: Н. С. Поляруш та ін. Вінниця, 2017. 178 с.

5. Коцюбинський М. Тіні забутих предків: повість. URL: <https://litgazeta.com.ua/chytaty-onlayn/kocubinskij-mihajlo-tini-zabutih-predkiv/>

6. Кушнарєнко Д. Коломийка в повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Народна творчість та етнографія*. 1964. № 1.

7. Лютіна С. Іванове світове дерево. Міфопоетика повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2002. № 2.

8. Піддубна Р. «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського: міфопоетика та ліро-епос. *Слово і час*. 1992. № 11.

Сулима Анастасія – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська імпресіоністична проза в методичній площині.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зеленька І. А.

Ольга Ткачук

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ
ПРИ ВИВЧЕННІ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ
(З ДОСВІДУ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ ПОГРЕБНЯКА ПЕТРА ЯКОВИЧА)**

Професія вчителя не лише одна з найпрестижніших, але й

найвідповідальніша. Оскільки сьогоднішні учні за кілька років будуть активними творцями майбутнього країни, то держава покладає на педагога основну роль – формування свідомих громадян.

Учитель має дбати про формування людини, котра здатна приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізовуватися, одним словом – компетентної особистості. Сьогодні відбувається переосмислення ролі педагога в процесі модернізації системи освіти, підвищуються вимоги до нього.

Сучасний учитель – не є транслятором нових знань. Він, фактично, – наставник, який уміє організувати процес пізнання школярів. Учня ХХІ століття важко зацікавити звичайною класно-урочною системою. Якщо педагог не збагатить її інтерактивними вправами, інноваційними технологіями, іграми, вікторинами, інтелектуальними змаганнями, цікавими історіями та розповідями з теми уроку, то продуктивність навчання, на жаль, не буде високою. Перед учителем-словесником постають більш актуальні завдання: мотивувати школярів, плекати в них любов до знань, зацікавити наукою, направити в правильне річище. Ця проблема вирішується шляхом використання інноваційних методів і прийомів. Опираючись на засади дидактики, яка наголошує на ідеї цілісності процесу навчання, тобто єдності його мети, змісту, засобів, методів і прийомів, педагог постійно повинен добирати найбільш вдалі й відповідні методи та прийоми роботи на уроці й у позакласний час.

Метою статті є опис досвіду вчителя української мови та літератури з Вінниччини Погребняка Петра Яковича. Здобувши вищу освіту у Вінницькому державному педагогічному інституті, свою педагогічну діяльність він розпочав 1983 року в Тульчинській школі-інтернаті, яка сьогодні є Тульчинською загальноосвітньою школою I-III ступенів-ліцеєм з посиленою військово-фізичною підготовкою. Учитель працює над науково-методичною темою «Краєзнавчі дослідження на уроках словесності: розвиток творчого потенціалу учнів при вивченні літератури рідного краю». Упродовж багатьох

років Петро Якович трудиться над розвитком творчих здібностей школярів на уроках української мови та літератури.

Розвиток творчої особистості, на думку педагога, вимагає впровадження таких методичних шляхів, які допомагають моделювати навчальний процес на уроках відповідно до мети, яку поставив учитель.

Найбільше стимулюють творчість та активність учнів ті завдання, які вимагають творчого підходу до їх розв'язання, систематизації вміння та навичок, умови для творчої діяльності, використання пошукових завдань, що виявляють ознаки самостійності школярів, творчої активності.

Щоб учні свідомо та глибоко засвоювали базові знання, визначені стандартами освіти, педагог використовує різноманітні методи та прийоми: дедуктивні, індуктивні, наочні, образні, репродуктивні, а найчастіше – проблемно-пошукові. Під час навчального процесу вдається до індивідуальних і групових форм роботи, всіляко заохочує пасивних школярів.

П. Я. Погребняк вважає, що важливу роль в освітньому процесі відіграє дослідницький метод. Метод дослідження або відкриття, або «розв'язання проблем», є основоположним у методиці навчання як творчого процесу відкриття дитиною себе. «Користуючись дослідницьким методом у навчанні, педагог організовує діяльність учнів, дає їм настанову на самостійне розв'язання проблеми загалом, а не лише на окремих етапах пошуку» [4, с. 86].

Шлях до розвитку творчого мислення дитини складається з кількох етапів: розвиток спостережливості, асоціативного мислення, уяви, вміння говорити нове.

Надзвичайно важливо навчити школяра спостерігати, бо чим більше матеріалу збережено в пам'яті, тим більше можливостей відкривається для роботи фантазії, тож, щоб створити новий образ, треба «оживити» в пам'яті сприйняті в минулому враження. Таку можливість для розвитку творчих здібностей учнів дає літературно-краєзнавче дослідження.

Специфікою дослідницької діяльності вчителя української мови та літератури є те, що робота, яка стосується краєзнавства, є дуже плідною. Адже

в роботі зі школярами важливо показати, що цікаві явища культури та мистецтва знаходяться поруч, у рідному місті чи селищі, слід лише уважно придивитися.

Щоб викликати в учнів зацікавленість до вивчення літературної Тульчинщини, необхідно їх навчити володіти навичками роботи з краєзнавчою літературою (збірки поезій та прози місцевих авторів, літературно-мистецькі альманахи Вінниччини та Тульчинщини: «Вітрила», «Слово про Леонтовича», що є основою для самостійних досліджень школярів, написання науково-дослідницьких робіт. Так, у 6 класі, вивчаючи вірш Станіслава Чернілевського «Теплота родинного інтиму», П. Я. Погребняк нагадує, що автор навчався в Тульчинській школі-інтернаті, і дає випереджувальне завдання – підготувати повідомлення про творчий шлях поета, оскільки, як свідчать психологи, знання, отримані в процесі дослідницької діяльності, залишають найглибший слід у пам'яті. «Учитель так повинен будувати свою розповідь, аби учні, дізнаючись про найважливіші факти формування й реалізації особистості митця, пройнялися його гуманною, людяною вдачею, усвідомили його передові суспільні погляди, високі художні смаки, побачили Людину з великої літери, громадянина-патріота» [3, с. 200].

При вивченні «Літератури рідного краю» словесник добирає художні тексти за такими принципами:

- високих естетичних критеріїв;
- жанрово-тематичної розмаїтості;
- урахування вікової психології;
- осучаснення змістового матеріалу.

Саме тому на уроках літератури рідного краю школярі знайомляться, насамперед, з творами, які для них цікаві й актуальні у контексті нинішнього життя, близькі та зрозумілі сучасній молодій людині, яка живе в бурхливому комунікативному та інформаційному просторі. Особливий акцент робиться на тих художніх текстах, що сприяють зародженню у свідомості та підсвідомості молодій людині якостей, які є носіями позитивної, життєствердної енергії.

Ознайомлюючи дітей з творами літераторів-земляків, Петро Якович не вимагає прийняття єдиної думки, не диктує своє прочитання тексту, а лише спонукає до певних оціночних висновків.

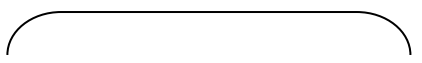
Ефективними формами роботи є зустрічі із земляками – членами районного літературно-мистецького об'єднання «Оберіг», літературні конференції, презентації збірок місцевих поетів і письменників, літературні вечори, «заочні подорожі», літературний монтаж, перечитування щоденників з демонстрацією світлин та ілюстрацій, учнівські повідомлення, художні читання і, як результат пошукової діяльності, написання рефератів та науково-дослідницьких робіт.

Саме тому при вивченні теми «Література рідного краю» П. Я. Погребняк часто організовує уроки різних типів: урок-зустріч, урок-концерт, урок-усний журнал, урок-прес-конференція, урок-екскурсія.

Творчість поетів рідного краю педагог використовує не тільки на уроках літератури, але й на уроках української мови. Так, при вивченні теми «Складне речення» вчитель пропонує виписати з текстів цих поезій речення, пояснити розділові знаки, скласти схеми речень. Наприклад, до наступних рядків вірша Любові Маслової складають таку схему речення:

Коли сниться калиновий гай,
І пробуджує зболену втому,
То вже кличе покинутий край
З журавлями вертатись додому. (Любов Маслової)

Коли?

(Коли ...), [...]

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках словесності педагог практикує під час проведення «поетичних диктантів», списування, навчальних диктантів, створення вправ «Я – поет». На уроках з розвитку зв'язного мовлення проводяться обговорення збірок поетів-земляків.

Складаючи речення, твори-мініатюри, учні збагачують лексичний запас,

відкривають нові сторінки історії рідного краю. У такий спосіб вихованці П. Я. Погребняка демонструють рівень мовленнєвої культури.

Завдяки творчій діяльності у школярів формується бажання отримувати знання з української мови та літератури, пізнавати ментальність українців. І це педагог вважає найвищим своїм здобутком.

Погребняк Петро Якович вважає, що вчитель, який сам постійно навчається, може більше віддавати своїм вихованцям. Науково-дослідницька робота збільшує сфери зацікавлень педагога і дає можливість захопити своїм предметом дітей, удосконалювати методику навчання, сприяє незмінному росту його власних знань.

Петро Якович на своїх уроках створює умови для розвитку творчого потенціалу учнів. Для цього, на його думку, потрібні оригінальність, нові думки та дії, високий рівень знань, уміння аналізувати явища, порівнювати, узагальнювати. Його уроки вповні дозволяють розкрити природні здібності школярів, допомогти їм знайти своє місце у житті, ставити мету й досягати її.

Література

1. Мицишин М. М. Роль педагога в сучасних умовах розвитку суспільства. *Управління в освіті* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. С. 205–206.

2. Погребняк П. Я. Краєзнавчі дослідження на уроках словесності: розвиток творчого потенціалу учнів при вивченні «Літератури рідного краю». URL: <https://cutt.ly/5nAXjGN>

3. Пойда О. А. Українська література як джерело морального виховання школярів (на прикладі вивчення життєпису та творчості Михайла Коцюбинського). *Information society: modern transformations. Monograph. Інформаційне грамадство: сучасня трансфармацыі. Манаграфія. Інформаційне суспільство: сучасні трансформації. Монографія. Vinnytsia-Mogilev* : ФОР Корзун Д.Ю., 2020. 401 с.

4. Професійна освіта: словник : навч. посіб. / Уклад С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.

Ткачук Ольга – студентка 4 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: вивчення педагогічного досвіду вчителя-словесника.

Науковий керівник – старший викладач Пойда О. А.